

Terug naar de basis

Friso Roscam Abbing
is hoofd van de Fundamental Rights Promotion Department bij het EU-Bureau voor de Grondrechten (FRA, in Wenen).

De EU is gebaseerd op de beginselen van democratie en de rechtstaat en is verankerd in het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie, dat een veelomvattend en veelbelovend arsenaal aan rechten biedt. Maar de praktijk in de 28 lidstaten ziet er anders uit: groeiende ongelijkheid, uitsluiting, discriminatie, racisme en xenofobie, intolerantie en haatmisdrijven – zoals we dagelijks om ons heen zien, en zoals het EU-Bureau voor de Grondrechten in de eerste tien jaar van haar bestaan uitvoerig heeft gedocumenteerd.

Vastleggen van rechten op papier is niet genoeg, zoals bekend, zelfs niet nu overheden ze kunnen en moeten afdwingen. Rechten moeten tot leven worden gebracht, en daarvoor zijn niet zozeer overheden verantwoordelijk als wij allen, burgers van de EU-lidstaten. Wij zelf moeten er voor zorgen dat die rechten worden geaccepteerd, gerespecteerd, gedeeld, geleefd, gevoeld, ondersteund en waar nodig verdedigd. Ook het Handvest is er duidelijk over: 'Het genot van deze rechten brengt verantwoordelijkheden en plichten mede jegens de medemens, de mensengemeenschap en de toekomstige generaties').

Zo moeten wij er zorg voor dragen dat de vrijheid van meningsuiting en van informatie ook in de praktijk het 'recht om te luisteren' omvat en niet wordt gezien als het 'recht op beledigen'. De vrijheid van gedachte, geweten en godsdienstvrijheid moeten we ook zien als het recht om uit een geloofsgemeenschap te stappen, of om geen enkele godsdienst te hebben. En we moeten opletten dat we geen groepen discrimineren op de arbeidsmarkt zodat de vrijheid van beroep en het recht te werken werkelijkheid wordt voor iedereen. En non-discriminatie houdt in accepteren dat homo's, ook in Amsterdam, hand in hand op straat durven te lopen.

Het is belangrijk voor ons allen, ook nieuwkomers, te weten wat je rechten zijn, te weten wanneer en hoe deze in te roepen en te weten waar je kunt melden dat ze geschonden zijn. Maar wat vooral nodig is om de rechten tot leven te brengen is: weer leren wat het betekent om burger te zijn in een democratie, in een rechtsstaat. Weten wat het betekent om te genieten van vrijheid en welke verplichtingen dat met zich brengt. Begrijpen dat je je niet kunt verschuilen achter begrippen als identiteit of gemeenschap, cultureel of religieus bepaald. Beseffen dat je verantwoordelijk bent voor je eigen daden. En vooral: realiseren dat je onderdeel bent van iets groter dan een vriendengroep, gezin, familie, of gemeenschap – dat je onderdeel bent van de samenleving.

Om samen te leven, hebben we empathie nodig, respect en begrip voor de ander, accepteren van verscheidenheid, diversiteit en verdraagzaamheid. Deze grootheden lijken nu juist te verdwijnen uit ons mentale DNA. Om die er weer in op te nemen heeft Europa een Marshall-plan op gebied van onderwijs nodig, zoals Eurocommissaris Timmermans het noemt, dat van jongs af aan. Dus in de onderbouw van de basisschool al leren dat ook meisjes mogen voetballen en jongens met poppen spelen. Later leren hoe je omgaat met sociale media, in plaats van ze te gebruiken als digitale wapens van haat, vernedering en uitsluiting. En tot je achttiende burgerschapskunde leren, als een even belangrijk vak als wiskunde en Nederlands.

Het klinkt wellicht soft maar zolang we niet weer leren wat het is om samen te leven, kan er geen samenleving ontstaan waar iedereen gelijke kansen heeft, zijn potentieel ontwikkelt, aan de samenleving bijdraagt en erbij hoort en zich erbij voelt. Het is een recept voor verdere escalatie als groepen zich onbekend, onbemind en buitengesloten voelen. Dus: terug naar de basis!

'Rechten moeten tot leven worden gebracht: wij zelf moeten er voor zorgen dat ze worden gerespecteerd, geleefd, gevoeld, ondersteund en waar nodig verdedigd.'

In 2016 schrijven juristen werkzaam in migratierechtelijk Europa de columns voor A&MR.